

УДК 342.

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-96-102

**Євген
БАХЧЕВАН**[©]
кандидат
юридичних наук
(Одеський
державний
університет
внутрішніх справ,
м. Одеса, Україна)

**Віталій
ПОКАЙЧУК**[©]
кандидат
юридичних наук,
доцент
(Дніпропетровський
державний
університет
внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглянуто питання, пов'язані з особливостями правого регулювання застосування поліцейськими примусових поліцейських заходів, які зумовлені умовами воєнного стану в Україні. Здійснено ґрунтовний аналіз чинних нормативно-правових актів та запроваджених у них новел, які регламентують діяльність Національної поліції з питань правомірності, ефективності, необхідності та пропорційності застосування спеціальних і підручних засобів. Акцентовано на необхідності усунення внутрішньої неузгодженості норм чинного законодавства України та узгодження його із сучасними реаліями діяльності правоохоронців в умовах воєнного стану, уточненні тексту новел з метою одноманітного їх праворозуміння та правозастосування.

Ключові слова: Національна поліція України, спеціальні засоби, підручні засоби, поліцейські заходи примусу, воєнний стан, службові тварини, тактична медицина.

Постановка проблеми. Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України введено воєнний стан, який пролонговано [1]. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2] та п. 24 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» (далі – ЗУНП) [3] відповідно до покладених на поліцію завдань поліція бере участь у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану, зокрема у виконанні завдань територіальної оборони. У зв'язку з цим поліцейським було розширене коло повноважень, необхідних для забезпечення національної безпеки України на період воєнного стану. В умовах цього правового режиму особливої актуальності набувають питання професійного виконання поліцейськими їх службових обов'язків, оптимізації підстав застосування поліцейських заходів примусу для забезпечення публічного порядку та національної безпеки, ефективності застосування спеціальних засобів, що зумовило вибір теми дослідження, аналіз і вироблення шляхи удосконалення відповідного законодавства.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Особливості правових підстав застосування працівниками поліції примусових заходів, зокрема спеціальних засобів, для забезпечення публічного порядку та публічної безпеки в різні часи в окремих аспектах досліджень стали предметом уваги вчених-правників: О. Бандурки, Д. Бахраха, Б. Боровікова, В. Булачека, А. Богуна, А. Березняка, І. Власенко, А. Васильєва, І. Голосніченка, М. Дорогих, І. Землянського, Ю. Йосипіва, В. Криволапчука, М. Лисої, М. Моргуна, В. Медведєва, В. Московця, Н. Пряхіної, В. Синенького, В. Соболева, О. Тьорло, О. Фролова, Б. Шаповалова тощо.

© С. Бахчеван, 2022
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1459-9574>
tsvfp_bakhchevan@ukr.net

© В. Покайчук, 2022
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2983-4634>
pv_84@ukr.net

Водночас реформування вітчизняних правоохоронних органів та відповідного законодавства вимагають постійного ґрунтовного теоретичного переосмислення та комплексного підходу до вивчення шляхів удосконалення нормативно-правового регулювання їх застосування. Актуалізує проблематику перегляду наявної концепції спеціальних засобів внесення змін до законодавства, пов'язаних із введенням в Україні воєнного стану.

Мета статті полягає в аналізі нормативно-правової регламентації питань діяльності поліції, пов'язаної з правом застосування спеціальних засобів, передусім, в умовах воєнного стану, визначення шляхів його оптимізації.

Виклад основного матеріалу. Правові підстави застосування Національною поліцією в межах своєї компетенції та види спеціальних засобів для виконання покладених на неї завдань як поліцейських заходів примусу визначені статтями 42, 43, 45 ЗУНП.

Результати моніторингу практичної діяльності поліції переконують, що вирішення поставлених перед ними завдань залежить як від достатньої кількості працівників та ступеня забезпеченості різними спеціальними та технічними засобами, так і від кваліфікованого та професійного застосування ними спеціальних та інших засобів у конкретній ситуації. Для застосування будь-якого спеціального засобу або використання підручних засобів поліцейський зобов'язаний посилатися на фактичну (склад адміністративного чи кримінального правопорушення в діях особи) та правову підстави (конкретний пункт, частина та стаття ЗУНП, яка дає право на застосування спеціального засобу в конкретній ситуації) [4, с. 85]. Не менш важливо перед застосуванням будь-якого з наявних на озброєнні спеціальних засобів знати їх тактико-технічні характеристики, техніку, тактику, обмеження та заборони їх застосування до осіб [5, с. 60].

Нині на озброєнні у поліції перебуває досить широкий спектр спеціальних засобів: 1) гумові та пластикові кийки; 2) електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії; 3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо); 4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії; 5) засоби примусової зупинки транспорту; 6) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби; 7) службові собаки та службові коні; 8) пристрої, гранати та боеприпаси світлозвукової дії; 9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу; 10) пристрої, гранати, боеприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень; 11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії; 12) засоби, споряджені безпечними димоутворювальними препаратами; 13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.

Традиційно, ч. 5 ст. 42 ЗУНП суворо, за жодних обставин застерігала поліцейських від застосування засобів, не визначених вказаним вище переліком, адже в такому разі застосування примусового поліцейського заходу суперечило б вимозі законності, визначеної у ст. 29 ЗУНП. Реалії сьогодення змінилися і в умовах стримування та відсічі збройної агресії РФ проти України, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони тимчасово, на період введення в Україні воєнного стану та 60 днів після цього до цієї статті було введено зміни, які передбачають право поліцейського «у разі необхідності відбиття нападу, що загрожує його життю чи здоров'ю або іншої особи, для усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та (або) чинить опір – використати підручні засоби» [6].

На жаль, законодавець не надає визначення терміна «підручні засоби» та не роз'яснює зміст цього словосполучення. На нашу думку, «оціночні» поняття у визначенні поліцейських повноважень щодо примусу може спричинити неодноманітну практику використання підручних засобів, а також створить умови для зловживання правом і колізії правозастосування під час вирішення питання про правомірність таких дій поліцейського. Наприклад, чи можна, зважаючи на зміст новели, вважати правомірним використання поліцейським такого «підручного засобу» під час затримання особи, яка вчинила правопорушення або чинить йому опір, якщо цим небезпечним предметом або ж пристроєм для відстрілу патронів, спорядженого гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії він володіє нелегально? Адже спеціальним засобом, наприклад так

званий «травмат» вважатись не може, бо хоч він і перебуває на озброєнні в поліції, фактично право на придбання, зберігання, використання та застосування він має тільки після отримання дозволу у встановленому законодавством порядку [7].

Не зайве нагадати, що КК України регулює питання правомірності застосування поліцейськими заходів примусу як перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365) і щороку за перевищення влади під час застосування спеціальних засобів поліцейських притягають до відповідальності [8]. Міжнародними інституціями підміняти законність – доцільністю, навіть в умовах воєнного стану, виключно станом крайньої необхідності, коли йдеться про затримання суб'єкта воєнного злочину (особу відповідного статусу, яка бере участь у збройній агресії проти України: окупант, колаборант тощо). З іншого боку, правомірною є ситуація використання підручних засобів, які поліцейський вилучив у правопорушника, будь-яку палицю чи відріз труби – натомість гумового чи пластикового кийка, будівничі стяжки чи побутову сітку – натомість кайданок та ін. Вибір поліцейським засобу повинен базуватися на вимогах норм ст. 29 ЗУНП з урахуванням обстановки та крайньої необхідності, тобто вимушеного заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам (вимогам закону та конституційним правам правопорушника) з метою усунення загрожуючої небезпеки, якщо вона в цій обстановці не могла бути усунена іншими засобами і якщо заподіяна шкода є рівнозначною або менш значною, ніж шкода відвернена [9, с. 301]. Відсилання у тексті досліджуваної норми на ст. 39 КК України спрямована на захист поліцейського та інших громадян в реаліях воєнного стану. Спеціальні та підручні засоби під час дії воєнного стану поліцейський має право застосувати без врахування передбачених ст. 43 та ч. 4-5 ЗУНП вимог та заборон, тобто без попередження та без зволікання.

Беручи до уваги сказане, підстави використання підручних засобів як спеціальних засобів має бути описана в законодавстві більш чітко, з урахуванням зрозумілої та очевидної потреби застосування поліцейських засобів примусу у будь-якому вигляді до правопорушника, який несе загрозу національній безпеці, адже обстановка воєнного стану в країні обґрунтовує розглядувану новелу, яка розширює повноваження представника «мілітаризованого» правоохоронного органу. Зокрема, в ч. 5 ст. 45 ЗУНП доцільно уточнити категорію правопорушників, як це передбачено в наступних частинах 9 та 10 цієї норми, а саме «стосовно осіб, які здійснюють агресію проти України».

Аналіз понятійного апарату вказаних норм свідчить, що законодавець стосовно переліку 13 видів спеціальних засобів, указаних в ч. 4 ст. 42 ЗУНП, доцільно використовує термін «застосування», а в ст. 5 цієї норми – термін «використання» стосовно «підручних засобів», які можуть бути використані як спеціальні заходи примусу. Це видається логічним з огляду на те, що ним розрізняються поняття «застосування» і «використання» вогнепальної зброї як іншого виду примусових заходів.

Треба констатувати про певну конкуренцію передбачених законодавством цілей застосування примусових поліцейських, спеціальних і підручних засобів. Згідно з ч. 2 ст. 30 «Види поліцейських заходів» Закону України «Про Національну поліцію» цілями застосування примусових поліцейських заходів примусу є охорона прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці та порядку або припинення їх порушення і протидії злочинності тощо. Водночас у ст. 45 «Застосування спеціальних засобів» ЗУНП коло цілей застосування цих засобів звужено до «забезпечення публічної безпеки і порядку», а нововведені частини цієї норми мають на меті припинення участі осіб у здійсненні агресії проти України, хоча на таку немає прямої вказівки.

Враховуючи вищесказане та спираючись на зміст ст. 29 і ч. 3 ст. 42 ЗУНП, спеціальні засоби як різновид заходів примусового характеру за своєю природою призначені не лише обмежити права і свободи правопорушника, а ще й заподіяти ураження людини (правопорушника, супротивника), адже потенційно здатні завдати фізичної шкоди здоров'ю правопорушника, хімічний та інший вплив на його організм (ч. 7 ст. 45 ЗУНП). Очевидно, що від удару гумового чи пластикового кийку можна отримати перелом, забій, синці, а у випадку недотримання зонування на тілі людини – втрату внутрішнього органу; від стискання кайданками – крововиливи; від електрошокового пристрою контактної та контактної-дистанційної дії – зупинку серця; від неправильного використання засобу, спорядженого речовинами сльозогінної та дратівної дії – травми очей; службовий собака може елементарно нанести укусами

тілесні ушкодження різного ступеня тощо.

У зв'язку з цим законодавцем встановлена вимога надання «невідкладної медичної допомоги особам, які постраждали внаслідок застосування заходів примусу» поліцейськими (ч. 4 ст. 43 ЗУНП), крім випадків завдання шкоди особам, які беруть участь у збройній агресії проти України під час дії режиму воєнного стану. Отже, ми поділяємо думку правників, що додержання вимог законності, необхідності, пропорційності та ефективності застосування поліцейським спеціальних заходів цілком залежить від чіткого знання правових підстав та тактичних особливостей їх застосування, а також розуміння механізму спричинення шкоди організму людини та вміння своєчасного надання домедичної допомоги постраждалому на місці події [10, с. 5]. Остання компетенція має набуватись поліцейськими обов'язково за вимогою закону та внаслідок відсутності в них медичної освіти під керівництвом кваліфікованих (сертифікованих) інструкторів за програмою домедичної допомоги МОЗ України «Перший на місці події» [11; 12], а також тренінгів та інших форм занять з тактичної медицини, запроваджених у ЗВО системи МВС України в тактико-спеціальній підготовці [13, с. 210; 14, с. 32–33].

З'ясувавши вище роль спеціальних засобів у діяльності поліцейських, нашу увагу привернуло питання про їх місце серед інших передбачених ЗУНП предметів, які також призначені для забезпечення якісного та ефективного виконання поліцейських повноважень. Такими предметами нещодавно у ст. 40 ЗУНП законодавець визначив «технічні прилади, технічні засоби та спеціалізоване програмне забезпечення» до переліку яких включив: 1) фото і відеотехніка, у тому числі техніка, що працює в автоматичному режимі, технічні прилади та технічні засоби з виявлення та/або фіксації правопорушень; 2) технічні прилади та технічні засоби з виявлення радіаційних, хімічних, біологічних та ядерних загроз; 3) безпілотні літальні апарати та спеціальні технічні засоби протидії їх застосуванню; 4) спеціальні технічні засоби перевірки наявності стану алкогольного сп'яніння; 5) спеціалізоване програмне забезпечення для здійснення аналітичної обробки фото і відеоінформації, у тому числі, для встановлення осіб та номерних знаків транспортних засобів.

У ч. 3 ст. 42 ЗУНП термін «спеціальні засоби» визначено як сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

Етимологічний аналіз вжитих в тексті обох розглядуваних норм різноманітних термінів, а саме: механізми, пристрої, прилади, пристосування, знаряддя, засоби тощо [15, с. 420] дає змогу узагальнити їх в категорії «предмети», як матеріальні явища (живі чи неживі), які покликані сприяти ефективному виконанню поліцейських повноважень та які за призначенням можна угрупувати на:

1) превентивні: а) технічні прилади; б) технічні засоби; в) спеціалізоване програмне забезпечення (ст. 40 ЗУНП);

2) примусові: а) спеціальні засоби примусового характеру (ч. 2 та ст. 45 ЗУНП); б) підручні предмети, які можуть бути використані аналогічно спеціальним засобам (ч. 5 ст. 45 ЗУНП); в) службові тварини (п. 7 ч. 4 ст. 42 ЗУНП).

Треба зауважити, що надана класифікація враховує законодавчу концепцію спеціальних засобів, яка містить службових тварин серед спеціальних засобів: службових собак і службових коней. Водночас спеціалісти-правознавці в кінологічному забезпеченні правоохоронної діяльності акцентують на помилковому включенні до переліку неживих предметів таких спеціальних засобів, як собак і коней у зв'язку з тим, що вони є живими істотами і їх треба вважати виключно помічниками-напарниками правоохоронців, які здатні забезпечити виконання службово-бойових завдань [16; 17, с. 53]. Загальновідомий доказ цієї тези зараз уособлює пес-піротехник Патрон, який виконує службові завдання разом із керівником частини піротехнічних робіт ГУ ДСНС України у Чернігівській області. Службовий собака був нагороджений Президентом України медаллю «За віддану службу» та багатьма іншими відомими організаціями світу [18]. Тож вважаємо своєчасним і доцільним переосмислити та оновити статус службових собак і коней з урахуванням, наприклад, того факту, що службові собаки належать до

штатної належності за напрямками спеціалізації кінологічного центру Національної поліції України, тренуються та здають відповідні екзамени [19]. Видається логічним розмежувати в ч. 4 ст. 42 ЗУНП спеціальні засоби на предмети та службових тварин, тобто виключити п. 7 із ч. 4 ст. 42 ЗУНП та передбачити в цій нормі окрему частину з умовами та підставами їх участі у виконанні поліцейських повноважень.

Крім того, доцільно розширити також і перелік предметів, які у запропонованій вище класифікації віднесені до превентивних¹, включивши до них засоби тактичної медицини (ТССС) під час введення режиму воєнного стану, адже надання домедичної допомоги поліцейським на місці події постраждалому згідно зі ст. 2, ч. 4 ст. 18 та ч. 14 ст. 23 ЗУНП неможливий без спеціальних предметів, перелік і підстави застосування яких треба запропонувати розробити відповідним фахівцям.

Висновки. Отже, зважаючи на вищевикладене, можна стверджувати, що застосування Національною поліцією України спеціальних засобів на сучасному етапі мають особливості, пов'язані зі змінами в законодавстві, які розширили її повноваження для виконання покладених на неї завдань з участі у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану під час відсічі збройної агресії проти України, у виконанні завдань територіальної оборони тощо.

Водночас зміни у законодавстві характеризуються недостатньою визначеністю нормативно-правової бази, яка потребує уточнення термінів і понять, тлумачення та роз'яснення запроваджених новел, переосмислення, насамперед оновлення та розширення переліку та підстав спеціальних засобів залежно від їх ролі, змісту та спрямованості застосування з урахування потреб та викликів сьогодення, а також забезпечення одноманітного праворозуміння та правозастосування.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні : *Указ Президента України* від 24.02.2022 р. №67/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
3. Про Національну Поліцію : Закон України від 02.07.2015. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
4. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / кер. авт. кол. д-р юрид. наук, доц. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.
5. Покайчук В. Я. Проблемні питання застосування поліцейськими пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії. *Актуальні питання протидії злочинності в сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 17 бер. 2017 р.)* : у 2-х ч. Дніпро : ДДУВС ; Ліра ЛТД, 2016. Ч. 1. С. 58–61.
6. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>.
7. Про затвердження Інструкції про умови та порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів поліцейськими, особами, звільненими зі служби в поліції, а також колишніми працівниками міліції : наказ МВС України від 29.03.2016 № 223. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0622-16#Text>.
8. Бочок О. І. Адміністративно-правові засади застосування поліцейських заходів примусу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / НАВС. Київ, 2021. 19 с.
9. Бажанов М. І., Баулін Ю. В., Борисов В. І. Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. ; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 544 с.
10. Поливанюк В. Д., Казначеев Д. Г., Біліченко В. В. Правові та тактичні засади застосування поліцейськими спеціальних засобів : навч. посібник ; за заг. ред. В. Д. Поливанюка Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 96 с.
11. Мислива О. О. Основи надання патрульною поліцією невідкладної (домедичної та

¹ «Превентивна смерть», як відзначають зарубіжні фахівці в спеціальній літературі з тактичної медицини – це смерть, якій можна запобігти шляхом надання екстреної (домедичної) допомоги за допомогою знання алгоритму та використання спеціальних предметів із тактичної аптечки [20]. Тож надання домедичної допомоги постраждалому слід вважати превентивним заходом.

медичної) допомоги постраждалим особам : навч. посібник. Дніпро : Дніпропр. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 144 с.

12. Mysliwa O., Nykyforova O., Kuntsevych Iu. The modern methods of first aid (Pre Med Care) teaching in the police institutions. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2021. № 1. P. 219–231.

13. Мислива О., Никифорова О., Бойко О. Методологія проведення занять з тактичної медицини для поліцейських в Україні з урахуванням сучасних вимог НАТО. *Юридичний вісник*. 2020. № 2. С. 207–212.

14. Valieiev R., Pokaichuk Y., Zhbanchuk A., Polyvaniuk V., Nykyforova O., Nedria K. In the Search for the Golden Mean: Students' Satisfaction with Face-to-Face, Blended and Distance Learning. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 2021. 13(1). P. 20–40. URL : <https://doi.org/10.18662/rrem/13.1/357>.

15. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.

16. Селюков В. С. Адміністративно-правові засади управління кінологічного забезпечення правоохоронної діяльності в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / ХНУВС. Харків, 2020. 450 с.

17. Кікінчук В. Ю., Пчелін В. Б. Уточнення правових засад використання службових собак і коней як поліцейських заходів примусу. *Особливості організації кінологічної діяльності правоохоронних органів в Україні : тези доп. учасників науково-практ. конф. (м. Харків, 17 листоп. 2021 р.)*. Харків : ХНУВС, 2021. С. 52–54.

18. Патрон (пес). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Патрон_\(пес\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Патрон_(пес)).

19. Про затвердження Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України : наказ МВС України від 01.11.2016 № 1145. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1544-16#Text>.

20. Cristina Helena Costanti Settervall; Cristiane de Alencar Domingues; Regina Marcia Cardoso de Sousa; Lilia de Souza Nogueira (Apr. 2012). Preventable trauma deaths. *Revista de Saúde Pública*. Vol. 46. No. 2. DOI: 10.1590/S0034-89102012005000010.

Надійшла до редакції 08.11.2022

References

1. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini [On the introduction of martial law in Ukraine] : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.02.2022 №67/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>. [in Ukr.].

2. Pro pravovy rezhyim voyennoho stanu [On the legal regime of martial law] : Zakon Ukrainy vid 12.05.2015. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. 2015. № 28, art. 250. [in Ukr.].

3. Pro Natsionalnu Politsiyu [On the National Police] : Zakon Ukrainy vid 02.07.2015. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. 2015. № 40–41, art. 379. [in Ukr.].

4. Naukovo-praktychnyi komentar Zakonu Ukrainy «Pro Natsionalnu politsiyu» [Scientific and practical commentary on the Law of Ukraine "On the National Police"] / ker. avt. kol. d-r yuryd. nauk, dots. T. P. Minka. Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav, 2017. 480 p. [in Ukr.].

5. Pokaichuk, V. Ya. (2016) Problemi pytannya zastosuvannya politseiskymy prystroyiv dlia vidstrilu patroniv, sporiadzhennykh humovymy chy analohichnymy za svoiyimy vlastyvostyamy metalnymy snaryadamy nesmertelnoyi diyi. [Problematic issues of police use of devices for firing cartridges equipped with non-lethal rubber or metal projectiles similar in their properties]. Ak tualni pytannia protydii zlochynnosti v suchasnykh umovakh: vitychyznanyi ta zarubizhnyi dosvid : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Dnipro, 17 ber. 2017 r.) : u 2 ch. Dnipro : DDUVS ; Lira LTD, part 1, pp. 58–61. [in Ukr.].

6. Pro vnesennya zmin do zakoniv Ukrainy «Pro Natsionalnu politsiyu» ta «Pro Dystsyplinarnyi statut Natsionalnoyi politsiyi Ukrainy» z metoyu optymizatsiyi diyalnosti politsiyi, u tomu chysli pid chas diyi voyennoho stanu [On amendments to the laws of Ukraine "On the National Police" and "On the Disciplinary Statute of the National Police of Ukraine" in order to optimize police activities, including during martial law] : Zakon Ukrainy vid 15.03.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>. [in Ukr.].

7. Pro zatverdzhennya Instruksiyi pro umovy ta porядok prydbannya, zberihannya, obliku, vykorystannya ta zastosuvannya prystroyiv dlia vidstrilu patroniv, sporiadzhennykh humovymy chy analohichnymy za svoiyimy vlastyvostyamy metalnymy snaryadamy nesmertelnoyi diyi, ta zaznachenyykh patroniv politseiskymy, osobamy, zvilnenymy zi sluzhby v politsiyi, a takozh kolyshnimy pratsivnykamy militsiyi [On the approval of the Instructions on the conditions and procedure for the acquisition, storage, accounting, use and application of devices for shooting cartridges equipped with rubber or metal projectiles of similar properties of non-lethal action, and the specified cartridges by police officers, persons dismissed from police service, as well as former employees police] : nakaz MVS Ukrainy vid 29.03.2016 № 223. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0622-16#Text>. [in Ukr.].

8. Bochok, O. I. (2021) Administratyvno-pravovi zasady, zastosuvannya politseiskyykh zakhodiv prymsu [Administrative and legal principles, application of coercive police measures] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.07 / NAVS. Kyiv, 19 h. [in Ukr.].

9. Bazhanov, M. I., Baulin, Yu. V., Borysov, V. I. (2005) *Kryminalne pravo Ukrainy: Zahalna chastyna* [Criminal law of Ukraine: General part] : pidruch. ; za red. prof. M. I. Bazhanova, V. V. Stashysa, V. Ya. Tatsiya. 2-e vyd., pererob. i dop. Kyiv : Yurinkom Inter. 544 p. [in Ukr.].
10. Polyvanyuk, V. D., Kaznachejev, D. H., Bilichenko, V. V. (2019) *Pravovi ta taktychni zasady zastosuvannya politseyskymy spetsialnykh zasobiv* [Legal and tactical principles of the use of special means by the police] : navch. posib. / za zah. red. V. D. Polyvanyuka Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav, 96 p. [in Ukr.].
11. Myslyva, O. O. (2018) *Osnovy nadання patrolnoiu politsiieu nevidkladnoi (domedychnoi ta medychnoi) dopomohy postrazhdalym osobam* [Basics of providing emergency (pre-medical and medical) assistance to injured persons by the patrol police] : navch. posib. Dnipro : Dnipropetr. derzh. un-t vnutr. sprav, 144 p. [in Ukr.].
12. Myslyva, O., Nykyforova, O., Kuntsevych, Iu. (2021) The modern methods of first aid (Pre Med Care) teaching in the police institutions. *Philosophy, Economics and Law Review*. № 1, pp. 219–231. DOI: 10.31733/2786-491X-2021-2-219-231. [in Ukr.].
13. Myslyva, O., Nykyforova, O., Boiko, O. (2020) *Metodolohiya provedennya zanyat z taktychnoyi medytsyny dlya politseyskykh v Ukraini z urakhuvanniam suchasnykh vymoh NATO* [Methodology of tactical medicine classes for police officers in Ukraine, taking into account modern NATO requirements]. *Yurydychnyi visnyk*. № 2, pp. 207–212 [in Ukr.].
14. Valiev, R., Pokaichuk, Y., Zhbanchyk, A., Polyvaniuk, V., Nykyforova, O., Nedria, K. (2021) In the Search for the Golden Mean: Students` Satisfaction with Face-to-Face, Blended and Distance Learning. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 13(1), pp. 20–40. URL : <https://doi.org/10.18662/rrem/13.1/357>. [in Ukr.].
15. *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoyi ukrainskoyi movy (z dod., dopov. ta CD)* [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language (with supplement, supplement and CD)] / uklad. i holov. red. V. T. Busel. Kyiv ; Irpin : VTF «Perun», 2009. 1736 p. [in Ukr.].
16. Selyukov, V. S. (2020) *Administratyvno-pravovi zasady upravlinnya kinolohichnoho zabezpechennya pravookhoronnoyi diyalnosti v Ukraini* [Administrative and legal principles of management of canine support for law enforcement activities in Ukraine] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.07 / KhNUVS. Kharkiv, 450 . [in Ukr.].
17. Kikinuk, V. Yu., Pchelin, V. B. (2021) *Utochnennya pravovykh zasad vykorystannya sluzhbovykh sobak i koney yak politseyskykh zakhodiv prymusu*. [Clarification of the legal basis for the use of service dogs and horses as police coercive measures]. *Osoblyvosti orhanizatsiyi kinolohichnoyi diyalnosti pravookhoronnykh orhaniv v Ukraini* : tezy dop. uchastykiv naukovo-prakt. konf. (m. Kharkiv, 17 lystop. 2021 r.) / MVS Ukrainy, Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv : KhNUVS, pp. 52–54. [in Ukr.].
18. Patron (pes) [Patron (dog)]. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Patron_\(pes\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Patron_(pes)) (data zvernennia: 02.09.2022). [in Ukr.].
19. *Pro zatverdzhennya Instruksiyi z orhanizatsiyi diyalnosti kinolohichnykh pidrozdiliv Natsionalnoyi politsiyi Ukrainy* [On the approval of the Instructions for organizing the activities of canine units of the National Police of Ukraine] : nakaz MVS Ukrainy vid 01.11.2016 № 1145. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1544-16#Text>. [in Ukr.].
20. Cristina Helena Costanti Settervall; Cristiane de Alencar Domingues; Regina Marcia Cardoso de Sousa; Lilia de Souza Nogueira (Apr. 2012). Preventable trauma deaths. *Revista de Saúde Pública*. Vol. 46. No. 2. DOI: 10.1590/S0034-89102012005000010.

ABSTRACT

Yevhen Bakhchevan, Vitalii Pokaichuk. Some issues of the application of special means by the National police under martial law. The article is devoted to issues related to the peculiarities of the legal regulation of the use of coercive police measures by the police, which are caused by the conditions of martial law in Ukraine. A thorough analysis of the current normative legal acts and the amendments introduced into them, which regulate the activities of the National Police on the legality, effectiveness, necessity and proportionality of the use of special and improvised means, was carried out. Attention is focused on the need to eliminate the internal inconsistency of the current legislation of Ukraine and to bring it into line with the modern realities of the activities of law enforcement officers under martial law, clarifying the text of the novellas with the aim of uniform legal understanding and enforcement.

The essence of the application and use of special and improvised means, among other items provided for in the Law of Ukraine "On the National Police", which contribute to the effective performance of police powers, and which are classified by purpose into preventive and coercive, has been clarified. The need to establish a special status in the law for service animals in police service, as well as to expand the list of special items of tactical medicine that police officers use at the scene to prevent the death of victims, including from the use of special and improvised means, is substantiated.

Keywords: *National Police of Ukraine, special means, improvised means, police coercive measures, martial law, service animals, tactical medicine.*